

نقش بازی در رشد همه جانبه کودکان پیش دبستانی

دکتر فرخنده مفیدی

به طوری که گویی بازی تمام اوقات روز آنها را به خود اختصاص می دهد و بر تمام جریانات روزانه آنان سایه می افکند. در سالهای اخیر مطالب بسیار و نظریات گوناگونی درباره ارزش و هدفهای بازی نوشته شده است. علی رغم این واقعیت که مقاصد نهفته در این نوشته ها بر حسب زمینه و افراد ارائه دهنده آنها متفاوت است، ما باید ابراز توجه و علاقه مجدد نسبت به این موضوع را به فال نیک گرفته، از آن استقبال کنیم.

امروزه، بسیاری از افرادی که با کودکان کار می کنند بر این عقیده اند که بازی برای کودکان به منزله کاری اساسی است و فرصتهای

بازی و دوره کودکی ریشه در هم داشته، گویی مترادف یکدیگرند. کودکان پیوسته مشغول بازی هستند؛ به هنگام برهم زدن ظُروف و قابلمه ها، در حقیقت صداها را تجربه می کنند، هنگامی که پروانه وار به اطراف می دوند و بر روی جعبه خالی چوبی که در کناری افتاده، می نشینند، در واقع به تخیلات خود جان می بخشند و شاید رانندگی در جاده بزرگی را تجربه می کنند. کودکان ارزشهای بسیار زیادی را در جریان فعالیتهای بازی دریافت می دارند.

در تماس بوده، یا کارکرده باشد، اصرار خستگی ناپذیر آنها را در کسب مهارت‌های فیزیکی به یاد می‌آورد. این فعالیت‌های فیزیکی تکراری در کودکان بزرگتر به هنگام بازی در زمین بازی، به هنگام سرسره بازی، تاب خوردن و توب بازی قابل مشاهده است.

۲- رشد ذهنی:

پیاژه روان‌شناس و شناخت‌شناس سوئیسی در سال ۱۹۶۲ چنین عقیده داشت که: "بازی‌های تخیلی یکی از اصیل‌ترین اشکال تفکر سمبلیک در کودکان خردسال است و استفاده از آن به کودک فرصت می‌دهد تا واقعیت‌ها را برحسب علایق و دانش‌های پیشین خود در دنیای پیرامونش درون‌سازی نماید." بنابراین واضح است که بازی‌های نمادین و تخیلی قویاً به رشد ذهنی و هوشی کودک کمک می‌کنند.

بازی همچنین فرصت‌هایی را برای کودک فراهم می‌آورد تا اطلاعاتی را که اساس یادگیری‌های بعدی او را تشکیل می‌دهند، از این طریق کسب نماید. برای مثال، از طریق دستکاری جعبه‌های چوبی و مکعبها، به مفهوم تعادل و برابری (یعنی دو مکعب کوچک برابر بایک مکعب بزرگتر است) می‌رسد و یا از طریق آب بازی به دانشی در خصوص حجم دست می‌یابد که خود نمایانگر اهمیت بازی و نقش آن در رشد ذهنی و فکری کودکان است.

۳- رشد اجتماعی:

سیمیلانسکی (۱۹۶۸) بر این عقیده بود که بازی‌های نمایشی - اجتماعی به قابلیت‌های کودک در زمینه نقش‌های اجتماعی و همچنین تعمیم مفهوم نقش به درجات وسیعتر کمک می‌کند. لازم به ذکر است که تفاوت‌هایی بین بازی‌های نمایشی و بازی‌های اجتماعی

بازی آزاد برای رشد و سلامت آنها بسیار حیاتی است.

بنابراین، بانگرش جدید، مبنی بر این که بازی امری خود بخودی و جوشیده از درون و خاص کودک است، راه بر هرگونه سطحی نگری در مورد بازی و این عقیده که بازی امری بی‌هوده و عاری از ارزش است، بسته می‌شود.

مقاصد بازی

دلایل متعددی در مورد ارزشمندی بازی برای کودکان وجود دارد که در این جا به ذکر آنها خواهیم پرداخت. آگاهی داشتن از این دلایل برای معلمان، مربیان و والدین جهت دفاع از ارزشمندی خصوصیات بازی و تشریح آن برای افرادی که هنوز به بازی به عنوان امری سطحی، مشغول کننده و وقت گیر می‌نگرند، امری ضروری است، زیرا این قبیل افراد معتقدند که در محیط‌های آموزشی پیش از دیستان بهتر است به "یادگیری و یاد دادن مطالب جدی و واقعی" پرداخته شود و برای بازی از دیدگاه آموزشی، ارزشی قائل نیستند. بازی به رشد همه جانبه کودک می‌انجامد که در زیر بدنها اشاره می‌کنیم:

۱- رشد جسمی:

اگر چه بازی نقش‌های بسیار گسترده و گوناگونی را در زندگی کودکان ایفاء می‌کند، اما در سطح بسیار ساده، بازی به رشد و بهبود مهارت‌های حسی - حرکتی می‌انجامد. کودکان ساعت‌های متعددی را صرف اصلاح فعالیت‌های خود می‌کنند و سطح دشواری بازی‌ها را بالا می‌برند تا تکلیف را دشوارتر و رقابت برانگیزتر سازند. هر فردی که با کودکان یک‌ساله

وجود دارد. بدین معنی که بازیهای نمایشی مواردی چون تقلید را شامل است و ممکن است بتهیایی نیز اجرا گردد، در حالی که بازیهای نمایشی - اجتماعی ارتباطات کلامی و شرکت دونفر یا افراد بیشتری را شامل می شود. البته تقلید و وانمود سازی در ارتباط با اشیاء، اعمال و موقعیتهای دراین گونه بازیها بارزتر است.

بازیهای نمایشی - اجتماعی به کودک کمک می کند تا خود را به جای دیگری گذارد و بدین وسیله به رشد همدردی و ملاحظه کردن حال دیگران در فرد کمک می کند.

۴- رشد عاطفی: بازی در بردارنده ارزشهای عاطفی غنی برای کودک است. امروزه ارزش عاطفی بازی، نسبت به ارزش هوشی یا اجتماعی آن مورد شناخت و پذیرش بهتری واقع شده است؛ زیرا مدتهای مژدی است که درمانگران بازی را به عنوان وسیله ای برای ابراز و تخلیه عواطف به کار گرفته اند. تقریباً "در هر محلی، خانه، مهد کودک، پارک، کوچه و غیره، کودکان را می توان در حال بیان ر ابراز احساساتشان در باره پزشکان مشاهده کرد. کودکان در بازیهایشان آنها را در حال تزریق سوزن به عروسک و گریه و ناراحتی عروسک تزریق شده به تجسم می کنند. اما باید دانست که بازی لزوماً به بیان احساسات منفی و ناراحت کننده کودکان محدود نمی گردد، زیرا عروسکی که لحظه ای قبل مورد تنبیه و آزار قرار گرفته بود، لحظاتی بعد در آغوش کودک قرار گرفته، لالایی برایش خوانده می شود و یا با کمک کودک در کالسکه اش

بازی به کودک کمک می کند تا نقشه های اجتماعی را بشناسد. او به تجربه یاد می گیرد که بچه شدن، مادر و یا پزشک و پرستار شدن چگونه است و سرانجام فرصتهای بی شماری را برای کسب مهارتهای اجتماعی دیگر مانند چگونگی ورود به گروه و پذیرش به وسیله، دیگران، چگونگی معامله با دیگر کودکان، چگونگی حل مشکلات و بسانتهای اجتماعی که در واقع کسب موفقیت در کش و واکنشهای

خردسال معمولا "وبه اصطلاح در بازیهای خود، جذب می شوند و بنتهایی به بازی می پردازند. در مرحله بعدی آنها به فعالیتهای موازی روی می آورند، بدین معنا که در کنار دیگر کودکان، بازی می کنند، دراین حال اغلب از وسایل مشابه و یکسانی استفاده می کنند و واکنشهای اجتماعی که تغیر دهنده کیفیت بازی هستند، کمتر بهره می گیرند. سرانجام این که کودکان با بازیهای اجتماعی مشغول می شوند که دراین هنگام، فعالیتهای بین دو یا تعداد بیشتری از کودکان رخ می دهد و ممکن است تماما " از نوع بازیهای تحلیلی باشند.

به خواب عمیقی فرو می رود.
۵- رشد خلاقیت:

بازی جنبه های خلاق شخصیت کودک را پرورش می دهد. بازی که از درون کودک نشأت می گیرد، بیان کننده پاسخ شخصی، اصیل و واقعی او به محیطش می باشد، زیرا بازی فعالیتی خود بیانی است که قابلیت و قدرتهای تخیلی کودک را به منصفه ظهور می رساند. از آن جا که بازیهای تخیلی از تنوع و تازگی برخوردارند، جهات خلاق این فعالیت بسهولت قابل ملاحظه است. بازی خزانده پاسخهای کودک را وسعت می دهد، تفکر واگرا یا خلاق که با خصوصیتی چون توانایی تولید بیشتر از یک پاسخ مشخص می شود، از طریق بازی شکل می گیرد، زیرا آشکار است که بازی فرصتهایی برای رشد راههای مختلف و واکنش نسبت به موقعیتهای مشابه را فراهم می آورد. برای مثال، وقتی کودکان وانمود می کنند که یک سگ وحشی وارد خانه شان شده است، تعدادی از کودکان ممکن است با حمله کردن به "سگ" یا پاشیدن آب به او واکنش نشان دهند.

به هر حال امروزه بسیاری از دست اندرکاران آموزشی عقیده دارند که بازی و تفکر واگرا یا خلاق ارتباط بسیار نزدیکی با یکدیگر دارند. در کودکان خردسال بازیهای خلاق اساسا " به دو طریق شکل می گیرند: یکی از طریق استفاده زیاد و غیر معمول از اشیاء و وسایل و دوم از طریق نقش آفرینی و بازیهای تخیلی.

مراحل رشد بازی

اصولا " پیشرفت کودکان در بازیها از طریق یک سلسله مراحل رشد صورت می گیرد. کودکان

نقش مربی، معلم و والدین در جریان بازیهای
کودکان

از طرف دیگر، اگر چه کودکان برای تجربه و خلاصیت بایستی احساس آزادی نمایند، اما محیط بازی، نباید به صورت محیط لحام کسب‌کننده و غیر قابل کنترل و به اصطلاح آزاد درآید. محیط بازی کودکان منطقی باید موحیات کسب تجارت غنی را برای کودکان فراهم آورد. محیطی که بر پایه طرح ریزی، راهنمایی و ادراک و شناسایی استوار باشد. به همین جهت در زیر به پاره‌ای از راهنمایی‌ها در مورد نقش معلمان در جریان فعالیتهای بازی اشاره می‌شود. در واقع رعایت چنین نکاتی می‌تواند بازی را برای کودک لذتبخش کند و در نهایت رفاه روانی را برای معلم و یا والدین به وجود آورد.

۱ - از دخالت در بازی و تسلط بر آن

از آن جا که کودکان بازیها را ابتدا به صورت انفرادی و جدا از کودکان دیگر شروع می‌کنند و قبل از کسب اشکال اجتماعی بر بازی، به بازیهای موازی روی می‌آورند، مربیان، معلمان و والدین باید به کودکان فرصت دهند تا ابتدا بنتهایی و یا در کنار دیگر کودکان بدون احساس هرگونه سرزنش و نكوهش به بازی بپردازند. البته باید دانست که با رشد سنی و پختگی ذهنی کودکان، بتدریج از مقدار زمان صرف شده در بازیهای منفرد و موازی کاسته می‌شود. بنابراین، کودکی ۴ ساله که درمهدو

بهریزد.

۲ - نقش کمک دهنده و راهنما را برای کودک ایفاء نمایند.

۳ - یا توجه به تجارب واقعی زندگی، زمینه‌ای غنی را برای رشد بازیهای خلاق فراهم آورید.

یا خانه به مدت طولانی و بنتهایی به بازی می‌پردازد، می‌تواند نشانه‌ای برای نگرانی والدین و مربیان و مستلزم توجه نسبت به کودک باشد. اما، آنچه مسلم است، ناپه‌نچار بودن رفتار کودک به مداومت رفتار کودک و موقعیتی که کودک در آن قرار می‌گیرد، بستگی دارد.

۴ - وسایل بازی را درجایی راحت و مناسب و در دیدرس و دسترس کودکان قرار دهید .

۵ - محل بازیها را جاذب و جالب نمایید .

۶ - وسایل و تجهیزات بازی را مرتباً تغییر داده ، متنوع کنید .

در این جا با توجه به موارد فوق ، یادآوری نکاتی اصولی لازم به نظر می رسد :

- به خاطر داشته باشید که اگر چه کودکان در جریان بازی بیشترین تجارب و مهارتها را می آموزند ، ولی شما باید آمادگی لازم برای حمایت و هدایت آنان را به هنگام نیاز ، داشته باشید .

- شما باید به هنگام معرفی وسایل و مواد تازه ، نقش برانگیزاننده و محرک را برای کودکان ایفاء کنید ، افکار آنها را برانگیزانید و تجارب اتفاقی و تصادفی آنها را جورنموده ، برایشان به صورت یک کل معنی دار در آورید .

- به خاطر داشته باشید که شما مربیان ، معلمان و والدین هستید که باید محیطی آزاد را برای کودکان ایجاد کنید . برای این که کودکان بتوانند آزادانه در فعالیت بازی شرکت نمایند ، بایستی از اعتماد و بدبیش شما نسبت به خودشان اطلاع حاصل نمایند .

- شما باید به خاطر داشته باشید که بعضی از کودکان تجارب بسیار محدود تری نسبت به دیگر کودکان در کار با وسایل و بازی با اسباب و وسایل دارند ، بنابراین بایستی به این دسته از کودکان اجازه داده شود تا به تناسب بحارب خود و نه در مقایسه با دیگر کودکان به فعالینتها مشغول گردند . به عبارت بهتر ، بعضی از کودکان ممکن است فرصتهای بسیار زیادی برای کسب تجارب مختلف بازی در خانه داشته باشند که طبعاً با سرعت بیشتری با تجارب مختلف در

مهد کودک و یا مدرسه سازش پیدا می کنند .

- به خاطر داشته باشید که کودکان باید بسا نوحه به قابلیتهای لحظه ای و جایگاه واقعی خود ، بازیها را شروع نمایند ، یعنی زمانی که آمادگی لازم را پیدا کرده ، تطابق مناسب بنا اشیاء و امور حاصل نمودند ، آنها را برای ورود به بازیهای مختلف و در ارتباط با دیگران ترغیب کرد .

- به خاطر داشته باشید که برای ایجاد یک محیط بازی مؤثر و کیفی به وسایل و مواد متنوع و وسیعی نیاز است . ولی اگر این وسایل به طریقی منظم و تمیز جایگزین و تنظیم نکردند ، سرانجام از چنان بی نظمی و سازمان نیافتگی برخوردار می شوند که جذابیت و کیریایی خود را از دست می دهند . کودکان باید در مورد مسوولیت خود در فعال سازمان دهی و تنظیم وسایل مورد استفاده شان اطلاع حاصل کنند .

آنها باید از زمان تمیز کاری و جمع آوری وسایل به طریقی آگاه شوند . مثلاً " اگر کامیون را نرد من بیاوری ، من به تو کمک می کنم تا آن را در جای خود قرار دهی " . کودکان باید برای تمیز کاری ، جمع آوری وسایل و جایگزینی وسایل در جای اصلی خود ترغیب کردند که این کار می تواند با استفاده از عروسکهای انگشتی و مختلف دیگر و با لحنی کبریا و متناسب با موقعیت بازی صورت گیرد . حال از آن جا که کودکان برای کمک در تمیز کاری و سازمان دهی اتاق و محل بازیها رغبت زیادی از خود نشان می دهند ، باید به آنها فرصت کافی دهید .

- به خاطر داشته باشید که مشاهدات دقیق شما از کودکان در جریان بازی اطلاعات زیادی را در مورد علائق ، تواناییها ، حالات عاطفی ،

سازشهای اجتماعی و دیگر سطوح رشد و پرورش کودکان به دست می دهد. چنین اطلاعاتی می تواند به عنوان یک وسیله و ابزار ارزشیابی به هنگام طرح ریزی تجارب فردی و گروهی برای کودکان مورد استفاده مناسب قرار گیرند. پس، کودکان را از طریق گوش دادن به گفته هایشان و تماشا کردن رفتارهایشان به هنگام بازی مورد مشاهده دقیق قرار دهید.

در پایان به عنوان مربی و یا والدین کودک به هنگام خرید و تهیه وسائل بازی برای کودکان سعی کنید به سوالات زیر بدقت پاسخ گوئید:

۱- آیا کودکان از بازی با این وسیله مخصوص لذت خواهند برد؟
۲- آیا وسائل از ایمنی کافی برخوردارند؟
(رنگ، قطعات الحاقی و غیره)

۳- آیا وسایل استحکام کافی دارند؟
۴- آیا وسایل از قابلیت تنوع پذیری و تغییر برخوردارند؟

۵- آیا وسایل مورد نظر با مجموعه وسایل موجود در محل مرکز و یا خانه تناسب و توازن دارند؟

۶- آیا وسایل از جذابیت ذاتی برخوردارند؟

۷- آیا کودک می تواند فعالانه و بطور مستقل از وسایل استفاده کند و یا آنها مشغول شود؟

۸- آیا وسایل متناسب با سطح رشد فیزیکی و ذهنی کودکان هستند؟

۹- آیا خرید یک وسیله بخصوص، به خاطر نیاز کودکان است یا فقط به دلیل علاقه شخصی، بامزه بودن و یا سلیقه شخصی تهیه شده است؟

۱۰- آیا خرید آن با توجه به نمونه های موجود دیگر، مقرون به صرفه است؟
برای کسب اطلاع بیشتر در زمینه بازی و بازیهای کودکان از منابع زیر می توانید استفاده نمایید.

فهرست منابع:

- ۱- بازی، الیزابت هارلوک - ترجمه و حیدر رواندوست، تهران، ۱۳۶۴، نشر بوش
- ۲- نقش بازی در پرورش فکری کودک، آ. ک. بوندارنکو و آ. ای ماتوسیک - ترجمه مهری باباخان
- ۳- بازی تفکر کودک است، شارپ، اولین راهنمای یادگیری بازیهای آموزشی برای کودکان قبل از مدرسه، ترجمه قاسم قاضی و نعمت کدیور، تهران، مدرسه عالی پارس، ۱۳۵۵
- ۴- اسباب بازی، آموزش و درمان، سید محمد مهدی طباطبائی، تهران، ۱۳۶۳

منابع انگلیسی:

1. CAROL SEEFELDT AND NITA BARBOUR
2. GEORGE E. MAXIM, THE VERY YOUNG EARLY CHILDHOOD EDUCATION, 1987

خود را حفظ می نماید. و تقوا سبب افزایش قدرت کنترل فرد بر خود می شود، او را در کسب فضائل، موفق می سازد، مانع آلودگی فرد می شود و حرکت او را در مسیر الهی و انسانی، هدایت می نماید و جلوی انحراف او را می گیرد.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

باورقیها:

- ۱- نهج البلاغه فیض الاسلام، کلمات قصار، شماره ۸۸.
- ۲- نهج البلاغه فیض الاسلام، حکمت ۴۱۳.
- ۳- نهج البلاغه فیض الاسلام، خطبه ۱۰۲.
- ۴- نهج البلاغه فیض الاسلام، حکمت ۳۷.
- ۵- بحار الانوار، باب ذکر عباد قامیرالمؤمنین، دلائل الصدق، ج ۲، ص ۵۴۵.
- ۶- نهج البلاغه فیض الاسلام، حکمت ۲۲۹.
- ۷- نهج البلاغه، حکمت ۴۰۱.
- ۸- قرآن، سوره توبه، آیه ۱۰۹.
- ۹- نهج البلاغه، خطبه ۲۲۱.
- ۱۰- نهج البلاغه، خطبه ۱۸۴.

تقوا انسان به هدف خود می رسد، و از دشمن نجات پیدا می کند و به آرزوهای خویش نائل می گردد.^۹

تقوایبندگان در دنیا صاحبان فضیلت هستند، گفتارشان صحیح و پوشاکشان همراه با میانه روی، و رفتارشان تواءم با فروتنی است، از نگاه به آنچه خداوند بر آنها حرام کرده، خودداری می کنند و به علمی که برای آنها سودمند باشد گوش فرا می دهند.^{۱۰}

نتیجه

تاءکید حضرت علی علیه السلام در باره تعقل و تفکر و همچنین توصیه او در تقوایبیشه کردن، توجه آن حضرت را به امر تربیت مدلل می دارد.

تعقل و تقوا دو رکن اساسی شخصیت انسان هستند. تعقل، فرد را در شناخت امور، در مقایسه آنها با هم، در ارزیابی و قضاوت و در پیش بینی و ابتکار باری می دهد. فردی که از نیروی تعقل، برخوردار باشد، جایگاه خود را می شناسد، رابطه خود را با خدا و جهان، درک می کند، ارتباط خود را با همنوعان بر بنیانی اخلاقی پایه گذاری می کند و استقلال و آزادی

تقدیر استیغاثی از خداوند را آبا و اجداد ما نیستیم.

هدیه به مدرسه

کلیه شعب بانک ملی و سایر اسرکتور آماده توزیع قیوض ویژه هدیه به مدرسه می باشند.

انجمن و هیئت مدیره بانک ملی ایران

هدایای نقدی خودتان را به حساب شماره ۲۰۲۰ نزد کلیه شعب بانک ملی ایران واریز فرمائید.